

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата філософських наук, доцента
Шевченко Зої Володимирівни
на дисертаційну роботу Загурської Світлани Миколаївни
«Феномен владних комунікацій в гендерному контексті»,
подану до спеціалізованої вченої ради К 26.133.07
Київського університету імені Бориса Грінченка
на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії**

Порушення гендерної тематики не є відкриттям ані для гендерного дискурсу сучасної західної філософії, ані для гендерної думки пострадянського простору. Однак сам по собі гендер є досить новим об'єктом аналізу для вітчизняної соціальної філософії, який привертає увагу тим, що висвітлює та формує уявлення не лише щодо традиції, але й щодо тенденції та перспективи розвитку сучасної української науки, політики, культури, економіки та, зокрема, сфери владних відносин. Сьогодні, коли Україна перебуває у стані активних євроінтеграційних трансформацій, проблема гендерної специфіки владних комунікацій набуває особливої актуальності, адже вибір комунікативних стратегій владних відносин значною мірою впливає на ефективність різних видів соціальної взаємодії. В цьому сенсі соціально-філософська спрямованість дослідження Загурської Світлани Миколаївни обумовлена теоретичною вагомістю наукового аналізу основних напрямів трансформації традиційних дослідницьких концептів владних комунікацій та актуалізацією переосмислення світоглядних підходів гендерної проблематики влади.

Актуальність теми дослідження підтверджується її зв'язком з науково-дослідною роботою. Дисертаційну роботу виконано в межах наукової теми: «Трансформаційні процеси соціальних комунікацій в Україні в умовах євроінтеграції» (№ державної реєстрації 01120003041). Особистий внесок

авторки полягає у розкритті проблеми соціальної зумовленості гендерної специфіки владних комунікацій, глибокому аналізі соціального змісту гендерних стереотипів, гендерних ролей, гендерної стратифікації суспільства, а також в обґрунтуванні взаємовпливу головних гендерних факторів і комунікативних чинників в аспекті соціалізації особистості.

Отже, націленість дослідження Загурської Світлани Миколаївни на узагальнення і об'єктивний теоретичний аналіз сутності феномену владних комунікацій у гендерному контексті вважаємо актуальним, своєчасним і корисним з позицій потреб сучасної теорії та практики соціального пізнання.

Методи дослідження, застосовані дисертанткою до розв'язання поставлених завдань і цілей, складаються із поєднання принципів логічного, історичного та компаративного підходів, які дають змогу розкрити основні етапи соціально-філософського осмислення феномену владних комунікацій в їх гендерному контексті. Зокрема, авторка досліджує окреслені проблеми, спираючись на принципи об'єктивності та неупередженості, принцип критичного осмислення опрацьованого матеріалу, принцип логічної послідовності викладу та аргументованості основних положень тощо.

Достовірність сформульованих у роботі положень наукової новизни та отриманих результатів підтверджується вивченням значного обсягу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури (290 позицій) з проблем соціально-філософського аналізу владних комунікацій соціуму в цілому і в гендерному контексті, зокрема, що дало змогу дисертантці показати поліваріантність підходів до викладених у роботі проблем. Дослідниця також стоїть на міцному теоретичному ґрунті, звертаючись у теоретичній частині власного дослідження до класичних робіт Платона, Аристотеля, Н. Макіавеллі, Ж. Бодена, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, І. Канта, Г. Гегеля, К. Маркса, М. Вебера, Х. Арендт, П. Бурдьє та інших. Хотілося б наголосити, що всі посилання подаються в контексті авторського бачення теми роботи та в аспекті їх критичного осмислення. Значна опрацьована джерельна база дозволяє дисертантці зробити обґрунтовані теоретичні висновки та сформулювати практичні рекомендації.

Матеріал дослідження викладений у логічній послідовності. Дисертація складається із 3 розділів, кожен з яких закінчується висновками.

У вступній частині роботи авторка дає обґрунтування актуальності та доцільності дисертаційного дослідження: належним чином вказані його об'єкт, предмет і загальна мета, визначені завдання. Крім того, у вступній частині дисертації (як і в авторефераті) достатньо чітко викладені наукова новизна, теоретичне і практичне значення дослідження.

У першому розділі роботи послідовно аналізуються джерела, що розкривають сутність феномену владних комунікацій у структурно-функціональному вимірі, зумовленому генезою їх історичного розвитку. При цьому авторка згрупувала їх у кілька блоків, що сприяло їх комплексному аналізу. За результатами детального опрацювання наукових джерел дослідниця розкриває сутність владних відносин через осмислення особливостей адаптації лідера в сучасному інформаційному середовищі, зумовленого активним інформаційним тиском на особистість, задля вироблення найефективнішої стратегії комунікативної взаємодії (с. 18–20).

У першому розділі також велика увага приділяється теоретичним питанням феноменологічної редукції концепту влади в історико-філософському контексті, інтерпретації влади у термінах індивідуальної чи колективної волі (с. 24–29), переосмисленню проблем владної комунікації та способам її реалізації (с. 29–31).

У другому розділі дисертаційного дослідження обґрунтовуються комунікативні засади реалізації владних відносин у лідерстві. На основі досліджень сучасних теоретиків лідерства (Б. Гаррет, Р. Джойнер, П. Друкер, Ф. Кардел, Ф. Карлоф, Дж. Куазес, С. Ливайн, Д. Максвелл, А. Маслоу, А. Менегетті, М. Мескон) зазначається, що лідерство властиво самій природі людини і є найдавнішою формою організації життєдіяльності людського суспільства, дієвим засобом вирішення суспільних проблем (с. 47–48).

Заслуговує на увагу аналіз сутнісних особливостей владних комунікацій (як процесів владної взаємодії в суспільстві, взятих у їх знаковому аспекті). З позиції її головних складових (комунікант, реципієнт, повідомлення) авторка

зазначає, що основним завданням маніпуляції суспільною свідомістю є зміна суспільних ціннісних орієнтирів певної групи індивідів, тому основний акцент варто зробити на реципієнтові. За допомогою комунікативних засобів здійснюється владний вплив на масову аудиторію, а реципієнтом виступає масова сукупність індивідів (с. 76–79).

У третьому розділі запропонованої до розгляду роботи дисертанткою аналізується сутність гендеру, який розглядається на основі двох основних підходів: дуалістичного (Арістотель) та андрогінного (Платон). У ньому особливу увагу приділено напрямам удосконалення андрогінного типу владних комунікацій, який асоціюється з домінуванням етико-інтуїтивної емоційної складової, що зумовлює демократичний тип владних відносин (с. 137–141).

У повній відповідності з авторським баченням гендерний дискурс влади розглядається крізь призму системного підходу, коли суспільство постає як цілісна інформаційна система норм, цінностей та переконань, що формують його соціальну пам'ять, визначають сьогодення та формують перспективи на майбутнє (с. 150).

На основі висвітлення проблем та суперечностей щодо змісту гендерної соціалізації авторка розглядає її за допомогою біполярного конструкту, на одному полюсі якого розташована традиційна (патріархатна) соціалізація, а на іншому – сучасна (альтернативна) соціалізація (с. 140–141). І визначає основними психологічними механізмами гендерної соціалізації: гендерну ідеологію, гендерну ідентичність, гендерні ролі та гендерні схеми (с. 151).

Висновки за результатами дослідження логічно пов'язані з об'єктом та предметом дослідження, аргументовані та підтверджують досягнення поставленої мети. Дисертаційна робота Загурської Світлани Миколаївни повною мірою розкриває теоретичний зміст досліджуваної проблеми.

Наукова новизна роботи чітко окреслена сформульованими метою та завданнями дослідження. Виходячи з них, у дисертаційній роботі досліджено становлення феномену влади як суспільного інформаційно-комунікаційного архетипу в історії філософської думки; визначено комунікаційні засади владних відносин у системі соціальної взаємодії; розкрито статусно-рольові особливості

реалізації владних комунікацій; здійснено аналіз сутності гендеру як домінантного чинника реалізації владних відносин у суспільстві; охарактеризовано гендерну зумовленість владних відносин у соціально-філософському контексті; окреслено соціально-культурну спрямованість гендерної соціально-рольової диференціації; акцентовано увагу на комунікаційну спрямованість ретрансляції гендеру в соціумі (с. 6).

Отримані наукові результати поглиблюють теоретичні дослідження у галузі соціальної філософії та мають науково-теоретичне і навчально-методичне значення. Матеріали наукової роботи можуть бути використані при розробці нормативних курсів з дисциплін соціально-філософської проблематики.

Головні наукові результати, висновки і рекомендації, викладені в дисертаційній роботі Загурської Світлани Миколаївни, знайшли власне відображення у 18 публікаціях, з яких – 2 монографії (у співавторстві), 2 статті у зарубіжних виданнях, 5 статей – у фахових виданнях, визначених ВАК України, а також 9 публікацій у наукових журналах та матеріалах наукових конференцій. Методологічні, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи пройшли апробацію та одержали позитивну оцінку на 6 міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату відображає результати наукових досліджень і відповідає змісту основних положень дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Проте поряд із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи потрібно відзначити наявність у ній окремих дискусійних положень та зауважень, які потребують додаткової аргументації. Зокрема:

1. Розглядаючи гендерну теорію, як відносно новий напрям міждисциплінарних досліджень, що спрямований на подолання патріархатної традиції і розробку філософського осмислення феміністських концептів, авторка доречно відзначає її значимість для подолання усталених андроцентричних підходів до міжстатевих культурних репрезентацій, лібералізації моралі міжстатевих стосунків та сприяння жіночій емансипації (с.

100), але недостатньо уваги приділяє питанням особливостей концептів «чоловічої» та «жіночої» надвлади з позицій біодетермінізму / есенціалізму та соціального конструктивізму, аналіз яких, на нашу думку, міг би посилити результати дослідження.

2. Відзначаючи належний науковий рівень дисертаційної роботи, слід зауважити, що на с. 87 дисертантка у цілому вірно відображає зумовленість соціальної сутності гендеру формуванням влади над матеріальними ресурсами конкретної спільноти. Проте, на наш погляд, взаємозв'язок гендерного контексту владних відносин з правом на володіння матеріальними та духовними суспільними ресурсами потребує більш глибокого аналізу.

3. У тексті роботи та автореферату, на нашу думку, не знаходить виразного відображення висвітлення філософсько-когнітивних засад концептуалізації гендерного контексту владних відносин. А також у дисертаційному дослідженні недостатньо уваги надається ролі освіти в подоланні гендерних стереотипів в історико-філософському контексті.

4. В дисертації висвітлено ідею стосовно інтерпретації соціальних ролей, за якою особистість не може визначати себе безвідносно до своїх соціальних ролей (с. 112). Проте, розкриття соціально-психологічних механізмів і закономірностей реалізації соціальних ролей, зокрема гендерних, у владних взаємодіях не доведено до логічного завершення.

5. Варто звернути увагу на зміст і контекст вживання термінів «патріархальний» і «патріархатний». Адже у сучасних феміністському та гендерному дискурсах означенні поняття розведені за власним змістовним навантаженням. Якщо термін «патріархальний» вживається для позначення зв'язку з архаїчністю, вірністю традиціям, звичаям, то термін «патріархатний» використовується для позначення основних характеристик патріархату – андроцентричної організації суспільства, із зафіксованою в ньому нерівністю та жорсткою регламентацією статеворольових відносин.

Разом з тим, слід відзначити, що висловлені зауваження носять рекомендаційний характер, окреслюють простір для подальших наукових

розробок дисертантки та не применшують загальну наукову і практичну цінність проведеного дослідження.

Загальний висновок

Аналіз дисертаційної роботи Загурської Світлани Миколаївни дозволяє зробити висновок, що за актуальністю і науково-теоретичним рівнем вона є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, що має теоретичне і прикладне значення. Основні положення дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації, сформульовані авторкою, містять наукову новизну, мають належну аргументацію та достатньою мірою обґрунтовані. Отримані результати дослідження у сукупності наближають до вирішення проблем суспільної і науково-освітньої інституціоналізації феноменів влади і управління у гендерному контексті та сприяють подальшому розвитку сучасної теорії і практики соціальної філософії в цілому.

Автореферат і публікації авторки відображають зміст дисертаційного дослідження. Зміст автореферату дисертації є ідентичним основному змісту роботи. В опублікованих працях авторки повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи.

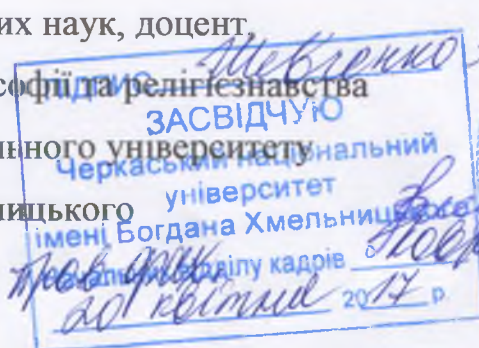
За змістом і оформленням дисертаційна робота «Феномен владних комунікацій в гендерному контексті» відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №567 (зі змінами), а її авторка – Загурська Світлана Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Черкаського національного університету

імені Богдана Хмельницького

З.В. Шевченко